

De KNNV-Afdeling Haarlem e.o. organiseerde veel extra activiteiten rond het KNNV-slakkenproject, waaronder een regionale inventarisatie. Zowel de kleinste als de grootste Nederlandse slak, het Dwergpuntje en de Wijngaardslak, zijn geturfd. De eindteller staat op drieënvijftig soorten.

Verdieping van de slakkenactie in KNNV-afd Haarlem en Omstreken

Landslakken in en om Haarlem

START

Het slakkenproject begint voor ons al eind november 2004 met een minicursus door Tello Neckheim in het Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef in Haarlem. Het is een geslaagde dag met theorie en praktijk in de directe omgeving. Tello plukt voor onze ogen een 'nieuwe' soort uit het groen: de Gekielde loofslak.

Ons enthousiasme ontwaakt. We organiseren als start van de grote publieksactie op zondagmiddag 13 maart een publiekslezing met aankondiging in de plaatselijke pers: vijftig deelnemers. Later in het jaar hield Herman Roode een boeiende lezing over slakken voor de leden van onze afdeling. We hebben vooral veel zelf buiten gekeken.

VRAAGSTELLING

We wilden meer weten over de verspreiding van soorten over verschillende biotopen. Haarlem en zijn omgeving kent een grote variatie aan gebieden en plekken, opgehoogd met kalkrijk duinzand. Voor slakken is kalk een belangrijke voorwaarde voor hun aanwezigheid. Kalkarme terreinen komen in ons onderzoeksgebied nauwelijks voor.

METHODE

Wim traint een aantal mensen in slakken vinden in Thijsses's Hof: score 29 soorten, waaronder veel fraaie, maar piepkleine bestjes.

Anneke ontdekt de Doorschijnende glasklak in het Brouwerskolkpark. Dik vindt in zijn eigen tuin de Lichte aardslak en massaal het Genaveld tonnetje.

De zoekkaart en het boekje *Slakken in beeld* zijn voor ons niet genoeg. Wim helpt ons aan meer literatuur en heeft vaak determi-

naties gecontroleerd of gevonden exemplaren op naam gebracht.

Tijdens de excursies kijken we welke slakken op stengels en bladeren voorkomen, in het strooisel en onder hout, stenen, papier en dergelijke zitten, bovendien verzamelen we soms wat bodemstrooisel. Dit om thuis uit te zoeken op kleine soorten onder de stereomicroscoop (5-20 x vergroting). Voor determinatie gebruiken we de slakkenzoekkaart (uitgave Stichting Anemoon, 2002), het KNNV-landslakkenboek (Gittenberger e.a., 1984) en de Elseviers slakkengids (Kerney & Cameron, 1980). De meeste naaktslakken zijn niet gedetermineerd, hiervoor hadden wij onvoldoende ervaring.

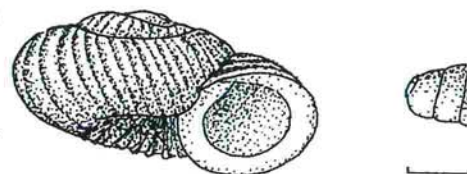
RESULTATEN

In een jaar tijd hebben we een overzicht gekregen van de slakken die in Haarlem en omgeving leven. Tijdens onze inventarisaties hebben we het kleinste Nederlandse slakje gevonden: het Dwergpuntje. Het platte huisje heeft een diameter tot circa één millimeter. Maar ook de grootste slak van Nederland leeft in het duingebied ten westen van Haarlem: de Wijngaardslak. De schelp kan tot vijf centimeter groot worden.

In totaal hebben we voorlopig 53 soorten gezien. Dat is iets minder dan de helft van het aantal landslakkensoorten van heel Nederland. We zullen er ongetwijfeld nog een aantal soorten aan toevoegen. Zo hebben we nog niet goed gekeken in nat terrein en te weinig naar naaktslakken.

De meeste tot nu gevonden soorten zijn algemeen in Nederland. Een overzicht van al onze slakkenvondsten staat op de website van onze KNNV-afdeling (www.knnv.nl/haarlem).

De KNNV-afdeling Haarlem zorgde voor een overzichtelijke collectie met alle soorten van het project 'Ogen op steeltjes'

Geribde jachthorenslak (links) en Vale clausilia (rechts), beide gevonden in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

IN DE STAD

In Haarlem zelf onderzochten wij een paar tuinen, een aantal braakliggende terreinen en enkele parken. Hoe meer verschillende (wilde) planten en rommelhoekjes in de tuin, des te meer slakken er te vinden zijn. De algemeenste soorten zijn de (beruchte) Segrijnslak, de Gewone tuinslak, de Grote glansslak, het Boerenknoopje en de Haarslak (waarom ontbreekt die op de KNNV-zoekkaart?). Ook naaktslakken zijn bijna altijd wel aanwezig.

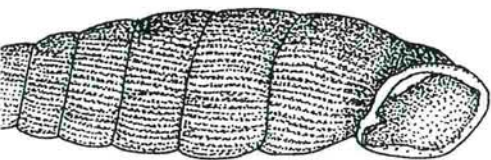
In de door ons bezochte grotere groengebieden zijn altijd wel hoekjes met veel planten, rommel en steenhopen te vinden waar graag slakken schuilen. Het zijn deels dezelfde soorten die we in de stadstuinen tegenkomen. Hier liggen ook de plekken waar we de eerste Gekielde loofslak vonden. Bij verder onderzoek bleek dit dier op veel plaatsen in Haarlem te leven.

De soort komt altijd voor in zeer voedselrijk milieu met veel brandnetels en met aangeplant bosplantsoen. Dit is geen biotoop met veel soorten of met interessante soorten slakken!

Voorwaarden voor de aanwezigheid van

Vale clausilia's, gevonden op een oude muur. FOTO: ANNEKE KOPER

Het maatstreepje komt overeen met één millimeter. TEKENINGEN: WIM KUIJPER

veel soorten slakken blijken te zijn: kalkhoudende bodem, geen bodemverstoring, gevarieerde begroeiing, verstopplekjes als dood hout, stenen, bloempotten, oude muurtjes.

We hebben ook de indruk, dat Segrijnslak en Heesterslak een verschillende voorkeur hebben. Segrijnslak is typisch voor vergraven grond in tuin en park. De Heesterslak houdt van een strooisellaag in houtige begroeiing.

Zeer voedselrijke terreinen en duidelijke gestoorde situaties kenmerken zich door weinig soorten slakken. Meestal is dan één soort massaal aanwezig. De invloed van het aangrenzende duingebied is in Haarlem merkbaar op zandige plekken met een ruderaal grazige begroeiing. De Grofgeribde grasslak is hier algemeen en soms is ook de Griekse duinslak aanwezig.

HEEMTUINEN

Heemtuinen zijn ideale plekken voor slakken. Een grote plantenrijkdom, diverse grondsoorten, allerlei gradaties in vocht, licht, kalkrijkdom en dergelijke zijn er aanwezig. We bezochten de heemtuinen in

Haarlem – Schalkwijk, Hoofddorp – Heimanshof, Bloemendaal – Thijsses's Hof en vonden daar inderdaad veel soorten. Thijsses's Hof met 29 soorten is het rijkst. Thijsses's Hof bestaat al tachtig jaar en is aangelegd op kalkrijk zand. Voor de bezoekers is de Wijngaardslak de opvallendste soort. Thijsses's Hof kent echter een grote verscheidenheid aan soorten: Stekelslak, Vale clausilia, Grofgeribde grasslak, Ruwe korfslak, Dwergpuntje en Kleine korfslak. Met deze soorten sluit het aan op de binnenduinstrandbossen. Ook de afwezigheid van de Segrijnslak wijst op een vrij ongestoord biotoop.

IN HET DUINGEBIED

Hier is de slakkenfauna veel rijker dan in het stedelijke gebied. In de binnenduinstrand (landgoederen zone) en in de echte duinbossen vinden we meer kleine soorten dan in de stad. Het aandeel van de grotere soorten van voedselrijk terrein en storingsindicatoren is klein, Segrijnslak komt nauwelijks voor. De binnenduinstrandbossen bestaan al enige tijd. Er zijn dan dieren te vinden die zich thuis voelen op beschaduwde plaatsen met een goede strooisellaag.

Kenmerkende dieren zijn hier de Wijngaardslak, Stekelslak, Blinkslakken, Vale clausilia en Agaathoorns. De Wijngaardslak hoort hier eigenlijk niet thuis. Het dier komt van nature in het wild voor in Zuid Limburg.

In de duinbossen en bosjes vinden we in de strooisellaag ook nog Ammonshorentje, Look-glansslak, Jachthorenslakken, Korfslakken en de Doorschijnende glasslak. Op één plek vinden we ook de Grote clausilia. We vinden ook een beschermde soort: de Nauwe korfslak. Ook in beboste delen van de noordrand van de Amsterdamse Waterleidingduinen (bij Zandvoort) hebben we dit kleine korfslakje aangetoond. Deze zeldzame soort staat op de habitatrichtlijn en moet dus, indien nodig, beschermd worden.

STRANDDUINTJES

Iets ten zuiden van IJmuiden zijn de afgelopen jaren op het strand voor de zeereep jonge duintjes ontstaan. Hier is mooi te zien welke soorten het eerst verschijnen (pioniersoorten).

Op de jonge duintjes is nauwelijks vegetatie aanwezig. Landslakken kunnen hier in het stuivende zand niet leven. Zo gauw zich echter wat planten vestigen ontstaan luwe plekken met wat plantenresten. Vooral onder Duinaveruit leven dan de eerste pioniersoorten, namelijk de Grofgeribde grasslak, de Gewone tuinslak en de Vale clausi-

lia. Deze soorten leven circa honderd meter van de normale vloedlijn. Gaan we kijken waar er wat meer begroeiing is, dan komen ook de Langwerpige barnsteenslak en de Doorschijnende glasslak voor. De aantallen individuen per soort nemen ook toe.

Komen we bij het pad naar het strand dan wordt de fauna iets rijker. Kennelijk trekt de rommel in de grasbermen slakken aan. Samen met de duinstrook ten oosten van het Kennemermeer noteerden we hier Gewone tuinslak, Grote karthuiserslak, Segrijnslak, Grofgeribde grasslak, Mostonetje, Glanzende agaathoren, Doorschijnende glasslak en Gevlekte akkerslak.

Uit dit gebied is pas nog een nieuwe slakkensoort voor Nederland gemeld, de Behaarde grasslak (SOES & DE WINTER, 2005). Dit trok zelfs de aandacht van de landelijke pers (*Volkskrant* & *De Telegraaf*, 20-1-2006). Typisch een dier van pioniersituaties. De soort is vooral bekend van de landen rond de Middellandse Zee. Wij zelf hebben de soort nog niet gezien. We zijn benieuwd of de populatie stand houdt.

ZEEDORPENLANDSCHAP

Het Zeedorpenlandschap is vooral zo genoemd naar het voorkomen van enige karakteristieke planten die in de door de mens gebruikte duinen bij de kustdorpen groeien. In dit afwijkende biotoop vinden we ook bijzondere slakkensoorten.

Vooral tijdens regenachtig weer zie je hier de Slanke duinhoren, Bolle duinslak, Afgelakte duinslak en Griekse duinslak kruipen. Het zijn alle soorten die van oorsprong uit Zuid Europa komen. Met name de Slanke duinhoren is zeer zeldzaam in Nederland.

VERVOLG

Dankzij het KNNV-slakkenproject zijn we nu beter op de hoogte van de verspreiding van slakken rond Haarlem en enthousiast geworden gaan we natuurlijk door.

Anneke Koper, Wim Kuijper en Dik Vonk zijn lid van de KNNV-afdeling Haarlem e.o. met belangstelling voor slakken. Wim heeft de langste ervaring als slakkenverzamelaar.

Literatuur

DAMME-JONGSTEN, M. VAN (2005), Ogen op steeltjes. KNNV-publieksproject 2005 zet slakken op de kaart. *Natura* 102 : 16-18.
GITTENBERGER, E., W. BACKHUYTS & T.E.J. RIPKEN (1984), *De landslakken van Nederland*. Amsterdam, KNNV – Bibliotheek uitgave nr. 37. 184 blz.
KERNEY, M.P. & R.A.D. CAMERON (1980), *Elseviers slakkenids*. Elsevier – Amsterdam/Brussel. 310 blz.
SOES, D.M. & A.J. DE WINTER, (2005), *Xerotricha apicina* (Lamarck, 1822), een nieuwe immigrant in Nederland (Gastropoda, Pulmonata, Hygromiidae). *Basteria* 69: 81-86.